

Den lille gestus

Kjær, Michael

Published in:
Jylland i Heltborg

Publication date:
2018

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Kjær, M. (2018). Den lille gestus. I *Jylland i Heltborg: En udstilling med Jens Søndergaard og Kunstnersammenslutningen Jylland* Museum Thy.

JYLLAND i Heltborg

– en udstilling med Jens Søndergaard og
Kunstnersammenslutningen JYLLAND

FORORD

Maleren Jens Søndergaard ligger begravet på Ordrup Kirkegård nord for København. De sidste år af sit liv boede han, hustruen og datteren i en villa på Strandvejen i Skovshoved. Så valget af det sidste hvilested her var selvfølgeligt. Nær de efterladte og ikke i hjemstavnen i det jyske.

Besøger man gravstedet, møder man en rødlig sten i granit, som med påsatte bronzebogstaver meddeler, at herunder ligger Jens, Thora og Anelise Søndergaard begravet. På den måde opfylder gravstenen sit formål, men kigger man nøjere på selve stenens form, så er den underligt asymmetrisk. Højre side er lige afskåret med en svag hældning til venstre, mens den venstre side er ujævn og med et indhak i toppen af stenen. Hvorfor denne facon på stenen, når den nu sagtens kunne have været rektangulær eller skarpt afskåret?

Det spørgsmål stillede jeg også min ledsager, da jeg for mere end 25 år siden besøgte gravstedet for første gang. Min ledsager var tekstilkunstner og stoftrykker Inge Ingetoft, som havde været veninde med Anelise Søndergaard i en menneskealder. Hun kunne fortælle, at stenen var nøje udvalgt, og at det havde taget lang tid for hustruen og datteren at finde den rette sten, for de havde nemlig klare ønsker til det budskab, som de ønskede, stenen skulle sende til beskueren og eftertiden.

Langt om længe fandt de den sten, som kunne formidle historien om udgangspunktet og drivkraften i al Jens Søndergaards kunst. De fandt en sten, der i sin facon symboliserede malerens hjemstavn – Nordvestjylland. Mors, Bovbjerg og Thy nærmere bestemt. De to kvinder var aldrig i tvivl om, hvor malerens hjerte havde sin rod. Jylland og det jyske omgav Søndergaard i hele hans kunstneriske virke.

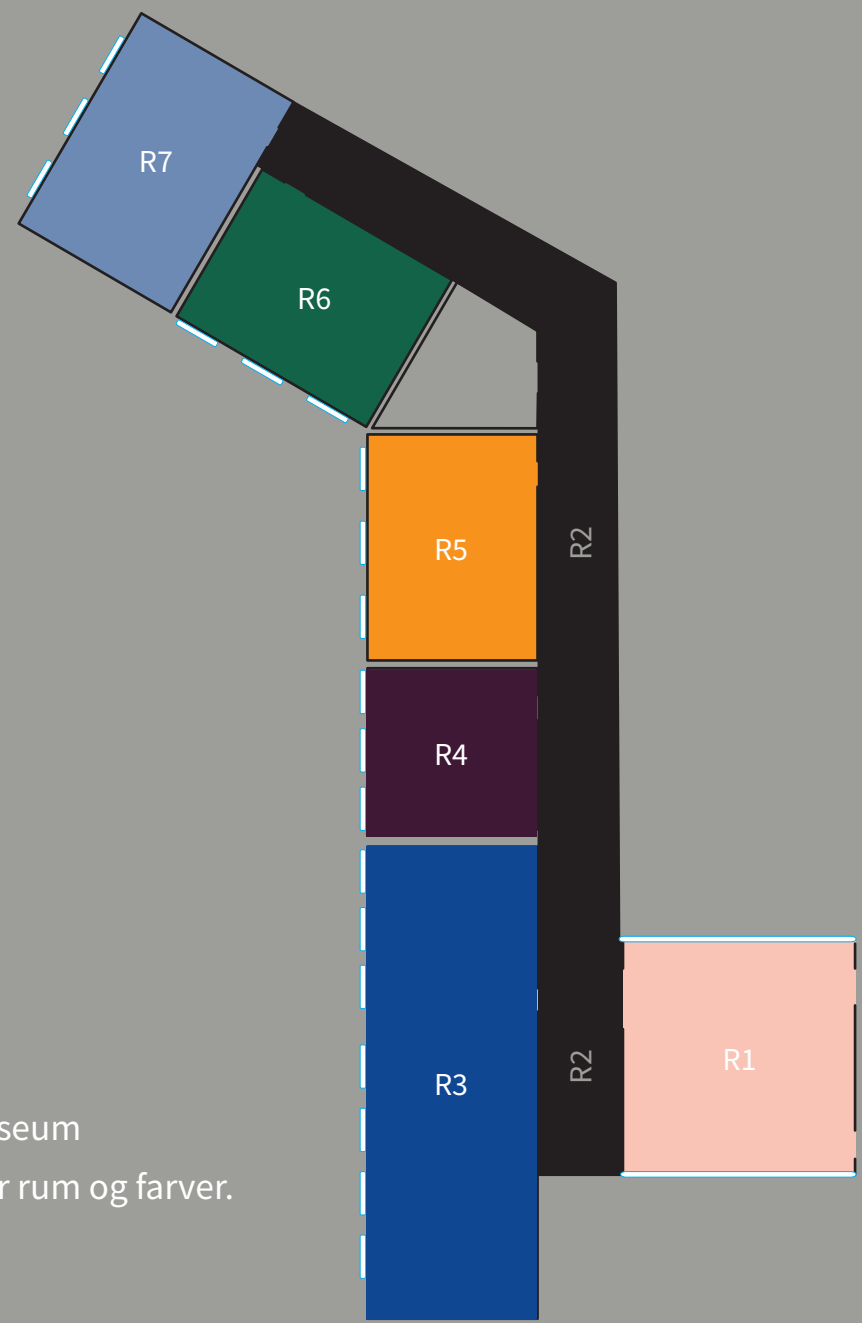
På sit atelier på Rådhuspladsen i København, i hjemmet på Strandvejen og i de tre sommerhuse i Lynæs, Bovbjerg og Stenbjerg var der overalt lærreder med motiver fra landet mod nordvest. Havbilleder, landskaber, personer – i begyndelsen fandenivoldske, påtrængende og farvekraftige – mod slutningen harmoniske, balancerede og afdæmpede, men alle med en stærk reference til de velkendte og fortærskede lokaliteter langt fra Strandvejen. Med gravstenens form blev hjemstavnsens rolle for maleren ”mejslet i sten”.

Museum Thy byder Kunstnersammenslutningen Jylland velkommen til Heltborg Museum – til mødet med Jens Søndergaard og det Jylland, han elskede, var afhængig af og som nærede ham hele livet.

Thy, juni 2018

Jytte Nielsen
Museumsleder

Heltborg Museum
Oversigt over rum og farver.

R1 LIV HÅB USKYLD TID

Jens Søndergaard. Olie på lærred. 174 x 198,5 cm. Morsø Gymnasium

MARIANNE HESSELBJERG

Selde sø og Selde bjerge, 2016/2017

Aluminium, glasblæst rustfrit stål

190 x 60 x 92 cm

Foto: Erling Lykke Jeppesen

Selde sø og Selde bjerge er, som Søndergaards billeder, rundet af den jyske muld, bogstaveligt talt. Jeg gravede et hul i jorden i Jylland, og to gange fyldte jeg det op med 800° varm aluminium.

R2 FORBINDELSE PASSAGE NÆSTE

Jens Søndergaard. Kultegning. 36 x 55 cm. Museum Thy

Jens Søndergaard. Litografi. 57 x 74 cm. Museum Thy

JOHN OLSEN

Uden titel, årstal ukendt

Litografi. 55 x 45 cm

INTENSITET - STORHED - SANSEOPLEVELSE

POUL SKOV SØRENSEN

Bunker i sand, 2017

Blyant på papir. 50 x 60 cm

ERLAND KNUDSSØN MADSEN

HAV, 2018

Kobbertryk. 100 x 100 cm

BLÆST OG SALT - afslutning på artikel i Thisted Dagblad i 2001 af EKM (min kone og jeg bosatte os i Thy i 1967): Jeg blev lokket herop med kost og logi, mens jeg skulle lave et keramisk relief på Næssund Teglværk. Det var foråret og sommeren 1965. Jeg trillede indimellem rundt i hele Thy på min gamle Vespa-scooter, og hele tiden var det som om Jens Søndergaard råbte til mig, at jeg skulle se hans landskab både her og der. Det var ikke til at få fred. Men en dag kom jeg så langt mod nord, at Søndergaard slap mig, og på stranden ved Vigsø følte jeg, at der skete noget i mig, som jeg ikke genkendte fra mig selv eller fra andre, og jeg har arbejdet med at finde ud af, hvad det er, lige siden.

R3 DYB RUM HELE UENDELIGHED

Jens Søndergaard. Stormfuld aften. Olie på lærred. 91 x 107 cm. Privateje

JESPER RASMUSSEN

Nordstrand, 2010
Fotografi, Lambdaprint. 90 x 180 cm

Jeg er som Jens Søndergård interesseret i udsigten til havet, men hvor han har en dramatisk, vertikal tilgang, er jeg anderledes interesseret i en monoton, horisontal oplevelse. Havet er retoucheret væk, så stranden fremstår som en uendelig ørken.

TINA MARIA NIELSEN

“Fragments of ancient Poetry”, 2017
(skulderblad af kaskelothval)
Bronze. 16 x 78 x 62 cm. Foto: Torben E. Meyer

Jeg har valgt at vise to værker, som begge kredser om det uendelige i det virkelighedsnære, som Søndergaard mestrede så stærkt. I begge mine værker er jeg optaget af det hurtige og det langsomme, det flydende og det faste: Den varme voks, der aflejrer sig på papiret, voks der smeltes til bronze og stivner i formen. Dér hvor materialet stivner, tegnes horisonten...

R3 DYB RUM HELE UENDELIGHED

Jens Søndergaard. Efter storm. Olie på lærred. 95 x 120 cm. Museum Thy

JES FOMSGAARD

Along the Beach, 2016
Akryl på lærred. 90 x 115 cm

I de to billeder jeg har valgt at udstille på Heltborg Museum, har jeg – som i Jens Søndergaards kystbillede – valgt sammenstødet mellem havet og kysten. Kontrasten mellem hav og kyst, hvor elementerne mødes, danner en kulisse – et temperament, som er med til at underbygge værkets stemning.

JACOB TÆKKER

Still fra Sea of Love, 2010
16/9 HD video, 9 min. (loop)

”Sea of love” viser et oprørsk hav med en malerisk solnedgang, på dette hav driver der forliste sømænd forbi. Værket er oprindeligt inspireret af Søndergaards melankolske motiver, særligt værker som ”Solnedgang nær kysten” og ”Hav, storm”, som begge viser tavse skikkelser, der stirrer ud over Vesterhavet. Havet, som danner baggrund for mit videoværk, er faktisk filmet i Thy – ud over det Vesterhav, som er et centralt element i Jens Søndergaards malerier. De forliste sømænd, som alle spilles af mig selv, er for mig et billede på det fortabte individ og den fortabte menneskelighed.

R3 DYB RUM HELE UENDELIGHED

Jens Søndergaard. Winterlandskab 1927. Olie på lærred. 101 x 108 cm. Vejen Kunstmuseum

MARIANNE JØRGENSEN

BLÅ, 2018

Papir, lim, ultramarinblå. 78 cm x 78 cm

Jens Søndergaard er for mig den danske maler, der har beskrevet havet og himlen, så jeg husker det og som jeg selv har oplevet det. Derfor har jeg koncentreret mig om at lave himmel og hav - skulpturen BLÅ viser en sammensmeltning af himmel og hav.

SONJA LILLEBÆK CHRISTENSEN

Still fra Hjemme – hjemmefra, 2018

1 kanals video skærm på rød dot på gulv med lyd + drivtømmer (rod) (4K) 8:00 min. LOOP.

Jens Søndergaards malerier af Nordsøen med skikkelser, som står og ser afventende ud mod det oprørske hav, får mig altid til at føle afsavnet af min far, som arbejdede og afsluttede sit liv på havet for mange år siden. Erfaring og identitet er en drivkraft i mit virke som menneske og kunstner. Dette skal forstås som en erkendelse, en tilgang til at forstå verden omkring mig. Jeg mener, kunstverdenen kan og skal rumme en sådan blandet verden fyldt med kroppe, historie og erfaringer.

R4 SKÆBNE TRO DØD FRED FORVIST

Jens Søndergaard. Olie på lærred. 118,5 x 129 cm. Morsø Gymnasium

SYS HINDSBO

Kristusfigur med gul kat, 2018
Akryl på lærred. 140 x 192 cm

RANDI OG KATRINE

Stavkirke, 2008
Krydsfiner, mdf, mørtel, akrylglas, narvsværte, lys
160 x 60 x 80 cm

I en del af Jens Søndergaards malerier står bygningerne, den hvide kirke og mindre beboelseshuse, som fikspunkter i landskabet. Bygningerne har klare enkle geometriske former, og der er noget menneskeligt over dem, som de står der i landskabet. Landskaber, der virker barske og ensomme og hvor menneskefigurerne er udsatte skæbner. Vi har i vores arbejde gennem mange år været optaget af huset, hjemmet og tårnet og kirken. og ligesom Jens Søndergaard gengiver vi bygninger, der er knyttet erindringer til og en iboende menneskelighed. Til denne udstilling synes vi, det vil være interessant at se vores antropomorfe dystre norske kirke tale sammen med Jens Søndergaards jyske landskab og bygninger.

R5 LEG SAMMENHOLD OS

Jens Søndergaard. Olie på lærred. 131 x 138,5 cm. Morsø Gymnasium

HANNE NIELSEN & BIRGIT JOHNSEN

Realtime, 2016
Træ, gummi/beholder,
kugle, skærm,
styringsteknik
70 x 70 x 190 cm. Loop.

Søndergaards billedunivers er bygget op af farvestrøg og aktivitet. I Realtime igangsætter beskueren selv handlingsforløbet med en fysisk handling, nemlig ved at putte en kugle i et konstruktion af rør. Kuglen løber igennem rørene og ned igennem et TV og her ses kuglen i videosekvensen, hvor den falder, ligeledes igennem et rør i lige fald - men slowet. Virkelighed og fiktion er synkroniseret. Kuglen i røret "er", men idet vi ser den falde ned i videosekvensen, er den en repræsentation af en virkelighed. Kuglen hopper således mellem forskellige virkelighedsplaner og autenticitet.

JETTE GEJL

Interwoven Landscape Vol. I c, 2018
Lambada på Hanemühle Baryta papir. 45 x 75 cm

Man fødes dybt nedsunken i materien og bevæger sig langsomt op mod overfladen og får her de første pejlinger af horisontens linjer. Godt et halvt århundrede senere erkender man, at det er i kraft af materiens dybde horisonten giver mening. Søndergaards malerier vidner om en stor virtuositet for horisontlinjernes foruroligende forløb - set fra bunden af materiens dybder. En anden én gør blot sit bedste.

R5 LEG SAMMENHOLD OS

Jens Søndergaard.olie på lærred. 188 x 208 cm. Morsø Gymnasium

SOPHUS EJLER JEPSEN

Jeg husker sommerdagene på legepladsen og de store festdage i byens grønne rum, hvor selv de voksne så ud til at lege.

Fra Skibelundteltet, 2018

Træ, skruer, oliemaling. 90 x 120 x 214 cm

LISE NØRHOLM

Det dobbelte værk kan ses som et billede på den unge Søndergaards cykelture med malekassen bagpå og altid i modvind – og på hans frie udsyn fra toppen af Bovbjerg. Jeg ser selvopholdelsesdriften og den insisterende stædighed og kan identificere mig med den.

U.t., 2018

Gouache, akryl på papir bag to rammer i rød snor på et søm 230 x 100 cm

R6 FYLDE LÆNGSEL UENDELIGHED BØLGE

Jens Søndergaard. Landskab 1927. Olie på lærred. 88 x 123 cm. Museum Thy

KURT TEGTMEIER

LANDSKAB OG MENNESKER, 1990-2018

Installation med skulpturer og fotostat.

Knæ og Øre, jern, 45 x 60 x 20 cm

Landskab (knæ og stok), bronze, 20 x 56 x 65 cm

Fotostat: Jens Søndergaard 1938, 100 x 130 cm

MILENA BONIFACINI

Uden titel, 2015

Gouache og akvarel på kopipapir. 100 x 150 cm

Til J.S.

Op og ned i landskabet

himlen i søen

havet i himlen

det drejer og danser

vi mærker og sanser.

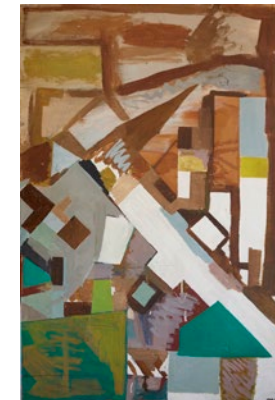
ANDERS BONNESEN

Nothing to see here, move along (Roskilde), 2017

Refleksfolie på aluminium, skiltestander. 150 x 70 cm

MOGENS GISSEL

IVI, 1985

Olie på finer. 122 x 81 cm

Til billedet i rum 6.
En tavs dialog imellem
to malerier,
hvad skal jeg så sige,
jeg har valgt et billede
fra 1985.

R7 NÆRHED ØMHED GENSIDIG KÆRLIGHED

Jens Søndergaard. Olie på lærred. 138 x 150 cm. Morsø Gymnasium

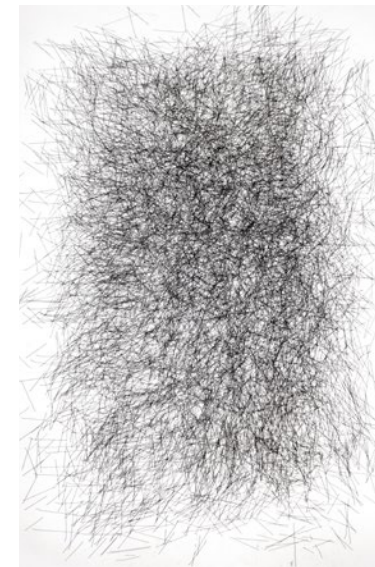

Hilsen til J.S., 2018
Acryl på lærred. 25 x 50 cm

EVA ÖRLING

Jeg er inviteret ind i Jens Søndergaards univers, ind i "Haven", til "Hverdag og Fest" og til "Huse og Mennesker ved Havet".

Det er let at blive fanget af motiverne, billederne er fulde af fortællinger. Landskabet og menneskene er malet lidt groft og simpelt, kvaliteter jeg sætter pris på ved maleri.

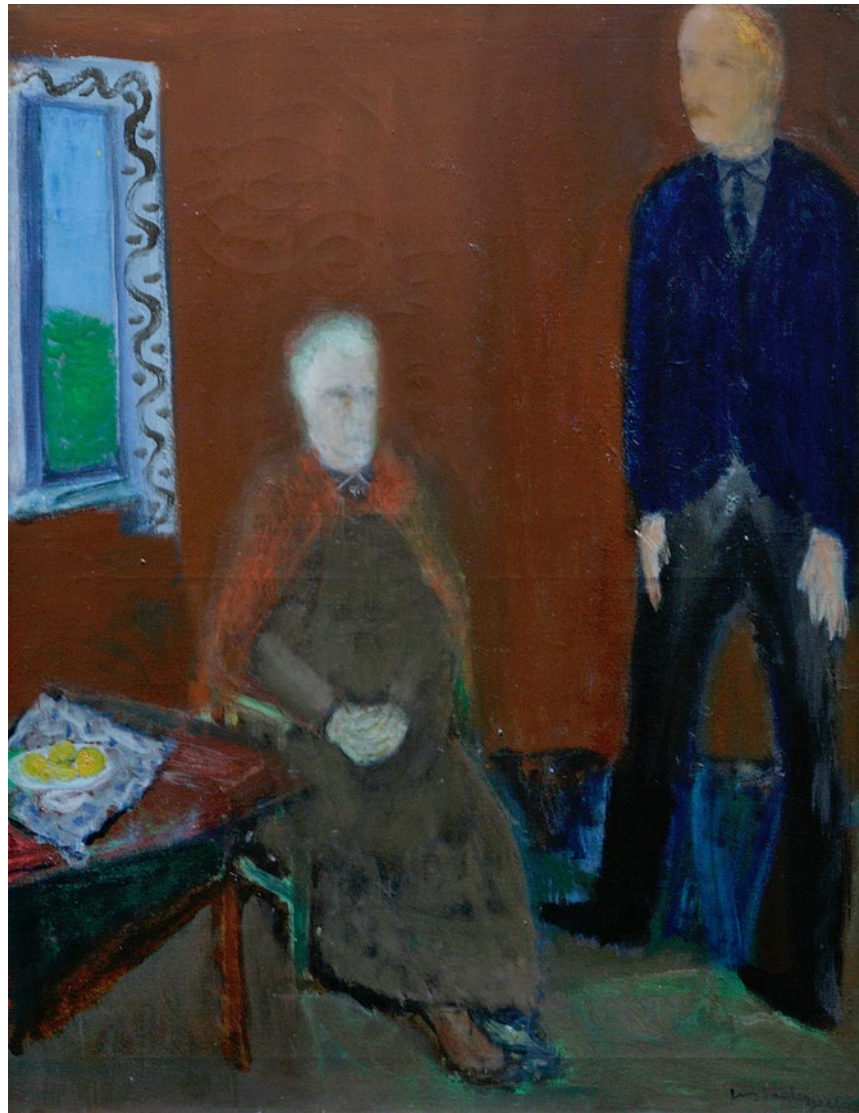
0001R, 2018
Tegning i ramme, sort kuglepen på hvidt papir. 100 x 70 cm

HENRIK MENNÉ

Metoden for mit bidrag til udstillingen er cirka så langt fra Søndergaards udgangspunkt som man kan komme, Søndergaard maler med følelserne på spidsen af penslen og Farvekraft ad Helvede til, mine tegninger er sort/hvid tegnet af en lille hjemmelavet robot.

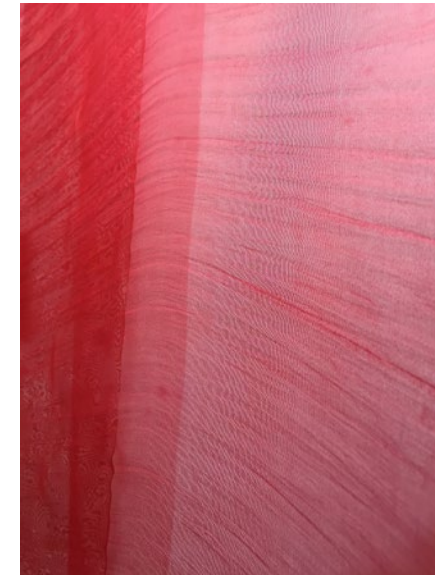

R7 NÆRHED ØMHED GENSIDIG KÆRLIGHED

Jens Søndergaard. Olie på lærred. 153 x 118 cm. Morsø Gymnasium

BODIL NIELSEN

RØD/GUL, (udsnit), 2018

Organza, snor. 315 x ca. 800 cm, variabel bredde

Jeg oplever først og fremmest Jens Søndergaards figurmalerier som maleri, måske næsten mere fransk end nordisk! Det essentielle ved Jens Søndergaards malerier er oplevelsen af en fortættet stoflighed i farvefladerne. I figurmalerierne genkender jeg det menneskelige som eksistens og sansning.

MIT MØDE MED JENS SØNDERGAARD

In natura har jeg kun set Jens Søndergaard en gang, fra vinduet i en rutebil. Det var i 1955 i Stenbjerg. Et par år efter så jeg et af hans malerier i Sundby Thy skole. Et forarbejde til hans store udsmykning på Thisted bibliotek. Søndergaard boede i Vilsund i 1938-39, og hans datter Anelise gik da i Sundby skole.

Maleriet fulgte med til Centralskolen i Stagstrup, da den 1962 erstattede de tre sogneskoler. Jeg husker ikke, om den fik en vægplads på skolen, men erindrer, at jeg har set den i et rengøringsdepotrum, inden jeg forlod skolen efter 7. klasse.

Skolen blev nedlagt engang i nullerne. Jeg besøgte bygningerne i 2012 ved skolens 50 års jubilæum. Jeg havde, da jeg gik i 6. klasse, solgt et maleri til skolen. Dette maleri var, sammen med min ven Franks, op-
hængt i skolens aula, da jeg forlod skolen i 1965.

I min søgen efter malerierne fandt jeg Franks på en væg i kælderen og Jens Søndergaards i et depotrum sammen med nogle opslagstavler o.l. Mit maleri var ikke at finde.

Jeg tog nogle fotos af Søndergaard-maleriet. Et parti fra Åsvej ind mod åsen og med vejen (A26) i højre side. På det færdige billede i biblioteket er der tilføjet nogle mennesker, så motivet fremtræder som Mennesker og Landskab.

De fotos sendte jeg til Museum Thy og blev nogle år efter bedt om at skaffe maleriet til veje. Ved

min henvendelse til administrationen (bygningens pedel) af den gamle skolebygning fik jeg at vide, at maleriet måtte være røget med på forbrændingen sammen med de gamle opslagstavler.

Landskabet i Thy er altid en stor inspirationskilde. Da Kasper Heiberg lavede sin udsmykning på Thisted Gymnasium i 1976 brugte han motivet **Himmel og Bygning**.

I lighed med Jens Søndergaards udsmykning af biblioteket, der er finansieret af Ny Carlsberg Fondet er også min udsmykning ved Thisted Gymnasium 2008 finansieret af samme fond. Mit motiv er også **Mennesker og Landskab**.

Min dialog med Søndergaard er forarbejderne til henholdsvis hans og min udsmykning til to af Thistedes offentlige bygninger. Fællesskabet er **Mennesker og Landskab**. Jeg ved ikke, hvad Jens Søndergaard kalder sit billede, men min skulptur hedder Knæ og Øre.

En lille anekdote om Jens Søndergaard kommer fra min nu afdøde mentor, billedhuggeren Bent Sørensen. Som dreng besøgte han Thy, og i 1938-39 stod han netop og malede ved Åsvej, da Jens Søndergaard kom forbi, stansede og bebrejdede ham, at han stjal hans motiver. Jens Søndergaard inspirer mange til at se Thy.

Kurt Tegtmeier

DEN LILLE GESTUS

Det er oplagt, at en kunstnersammenslutning med navnet Jylland udstiller med Jens Søndergaard. Han er vel den billedkunstner, der tydeligst pressede myten om det jyske til det yderste. Her hørte han til, skal vi forstå. Men Jens Søndergaard var aldrig der, hvor han fortalte eller viste os, at han var. En stor villa i det nordlige København om vinteren og et ydmygt sommerateljé ved Vesterhavet om sommeren. Med sin rastløshed åbner han det jyske indefra. Han var ingen steder, altid ved siden af, formentlig også ved siden af sig selv, voldsomt melankolsk som han var. Uden tvivl charmerende, men også selvhævdende, og måske også cool. Søndergaard kom for sent til at være rigtigt moderne, men derfor har han nok netop noget med til os. Er det moderne alligevel ikke at komme for sent og være ved siden af, og insistere på at ramme denne forsinkelse eller forskydning så præcist som muligt? De billeder, der står tilbage, er meget præcise i deres gestik.

Hvis det at byde nogen indenfor er den eksemplariske gestus, så synes jeg, man kan beskrive Jens Søndergaards billeder som netop en gestus. Når man byder indenfor, rækker man hånden ud og trækker den ind mod sig igen. Idet man gør dette, drejer man samtidig først hånden, så den indre håndflade vender ud mod den fremmede, mens man i næste øjeblik drejer håndfladen ind mod sig selv igen, når man trækker hånden til sig. Jeg er opvokset tæt på Søn-

dergaards gamle sommersted i Bovbjerg, hvor der nu er museum, og i dag tænker jeg, at det er denne gestus, der fik og stadig får mig til at ville ind i det felt af tiltrækning, der findes foran Søndergaards billeder. Foran hans billeder, de små skitser såvel som de større malerier, findes den mærkelige hensynsfulde bevægelse, der inviterer ind i en verden ved at vende en skrøbelighed ud mod den, der betragter dem. Selv om særligt malerierne umiddelbart er grove eller heftige i deres linjer og farver, så er der intet voldsomt og slet intet storladent ved Søndergaards billeder. De næsten centrallyriske temaer, der ofte behandles, kan billederne kun tage op, fordi de inviterende vender en indre flade ud mod verden. En indre flade, der aldrig kan fikseres i billedernes ydre og af betragterens øjne, men altid er ved at dreje os ind i de områder inde i lærrederne, hvor linjerne og farverne pludselig kommer tæt på, ind igennem øjnene, ind i kroppen. Jeg bliver altid berørt foran Søndergaards billeder uden jeg synes, det giver anledning til selvcentrerede følelser. Jeg kan kun forklare det ved, at de opererer lokalt og partikulært. Og det lokale og partikulære er i Søndergaards billeder aldrig afgrænset. Det står altid i direkte forbindelse med de partikler, alle består af. På en mærkelig forsinket facon er Søndergaards billeder derfor særligt i dag politiske. Der er ingen hjemstavn i dem.

Michael Kjær

JYLLAND i Heltborg

– en udstilling med Jens Søndergaard og
Kunstnersammenslutningen JYLLAND

17. juni - 26. august 2018

Heltborg Museum, Skårhøjvej 15, Heltborg, 7760 Hurup

Seminar lørdag d. 16. juni kl. 14.00-15.45:

Åbent samtale-seminar med postdoc Michael Kjær m. fl. med titlen
Identitet ude- og indefra, kunstneridentitet og hjemstavn.

Fernisering lørdag d. 16. juni kl. 16.00

Digtaften onsdag d. 15. august kl 19.30:

En aften med Jens Søndergaards digte i dialog med digte af
Knud Sørensen, Eske K. Mathiesen og Erland Knudssøn Madsen. Musik af Lars Nielsen.

KUNSTNERSAMMENSLUTNINGEN

Udstillingen er støttet af:

Flügger Thisted

STATENS KUNSTFOND

Sydthy Kunstforening